

Evaluëren binnen het vakwerkplan

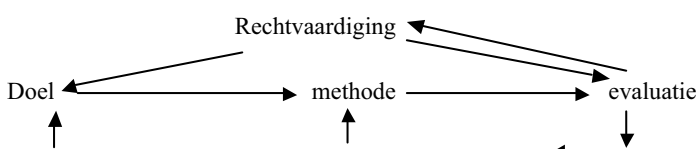
Uitgangspunten leiden tot een bepaalde vorm van evalueren

Een vakwerkplan komt als het goed is niet zomaar uit de lucht vallen. Daar is over nagedacht door een sectie bewegingsonderwijs of misschien wel in breder verband binnen een netwerk of bestuur. In dit artikel wordt vanuit een bepaalde kijk op wat je beoogt met onderwijs ingegaan op de invloed daarvan voor het evalueren. Het is grotendeels een samenvatting van 'Evaluëren en rapporteren van het vakconcept LO', een hulpmiddel en een aangrijpingspunt bij het leerproces. Van Wim Roels.' Door: Hans Dijkhoff (red.)

Een vakwerkplan is een leidraad voor het werken van een sectie binnen een school. Gebaseerd op een vakconcept, een geheel van ideeën en opvattingen over een vak. Het vakconcept is geen kant-en-klaar product. Het zijn ideeën over hoe het vak vormgegeven kan worden naar aanleiding van opvattingen die men deelt. Het vakconcept krijgt vorm aan de hand van een viertal vragen.

- Waarom moet ons vak deel uitmaken van een schoolcurriculum? (de 'legitimeringsvraag').
- Welke doelen moeten door het vak in de school worden gerealiseerd? (de 'doelstellingsvraag').
- Hoe moeten de lessen met het oog op de doelstellingen worden ingericht? (de 'methodenvraag').
- Hoe kan de kwaliteit van de gegeven lessen worden vastgesteld? (de 'evaluatievraag').

In het kader van dit artikel focus ik alleen op de laatste vraag, alhoewel deze natuurlijk niet kan worden losgezien van de rest. Het verband maak ik duidelijk door het volgende schema te hanteren (Crum, 1998).

Figuur 1 De samenhang van de vier didactische hoofdvragen

Vanuit een vakconcept, wat een niet zomaar pakbaar begrip is, brengen we in onze doelstellingen tot uitdrukking dat het om meer gaat dan alleen bewegingsvaardigheden in enge zin en dat er ook aandacht geschonken moet worden aan bekwaamheden op het 'sociomotorische' vlak en aan leren 'over bewegen' (bijvoorbeeld over 'bewegen en gezondheid').

In onze aanpak gaan we uit van bewegings- en/of sportproblemen en nemen we leerlingen vooral de maat op basis van individuele mogelijkheden en de daaraan gerelateerde persoonlijke inzet en vorderingen. Ook wordt ingespeeld op huidige trends en zaken die in de belevingswereld van de leerlingen een belangrijke rol spelen.

Evaluëren hoe?

De wijze van evalueren van je onderwijs hangt sterk samen met de inrichting van je onderwijs. Het basisvak LO is in de laatste jaren geëvolueerd van een puur motorische aangelegenheid naar een geïntegreerd samenspel van bewegingsgebonden- en persoonlijkheidsvaardigheden. Daar gaan we vanuit.

Daar waar vroeger enkel de motorisch sterke leerling, met zijn hoge punten voor LO op het schoolrapport, goede herinneringen had aan het vak LO, heeft nu ook de motorisch zwakkere leerling de kans om een positief zelfbeeld op te bouwen ten aanzien van bewegen. Dit omdat hij niet enkel afgerekend wordt op zijn zwakke punten (de motorische prestatie) maar ook op de beginsituatie, de afgelegde weg (het leerproces), de sociale vaardigheden en het positieve zelfbeeld, die een essentieel onderdeel uitmaken van de evaluatie. De motorisch zwakkere leerling krijgt op deze manier de mogelijkheid om ook op andere domeinen van de LO te presteren. Een voorwaarde bij een geïntegreerde aanpak van het vakconcept is een duidelijke communicatie met de leerlingen (en ouders) in elke fase van het didactisch handelen van de leraar (planning, instructie, management, interpersoonlijk, reflectie). Ook binnen de evaluatie zullen duidelijke afspraken gemaakt worden over de manier waarop en in welke verhouding de leraar de twee doeldomeinen geïntegreerd zal evalueren en rapporteren. Dit moet duidelijk worden omschreven in het vakwerkplan.

In de vernieuwde evaluatiecultuur sluit de evaluatie nauw aan bij het leerproces van de leerling, waarin zowel het proces als het product geëvalueerd wordt.

Deze evaluatie biedt de mogelijkheid om nieuwe evaluatiemethoden toe te passen zoals zelfevaluatie, partnerevaluatie, groepsevaluatie, permanente evaluatie. Het biedt de leraar de kans aan de leerlingen meer verantwoordelijkheid te geven, een positieve sociale sfeer te creëren, na te denken over het eigen leerproces en het leren omgaan met lukken en mislukken (Behets, 2001).

Aspecten zoals zelfinschattingsvermogen, verantwoordelijkheidszin, doorzettingsvermogen, sociaal engagement, creativiteit, originaliteit, ...die niet onmiddellijk met motoriek en bewegen te maken

hebben, maar wel evenwaardig zijn binnen het vak LO, worden mee opgenomen in de totale evaluatie. Op deze manier kan de leraar een goed beeld krijgen van de kwaliteit van de 'globale bewegendende leerling', wie hij is en wat hij kan.

Het is dus van belang in het vakwerkplan duidelijk te omschrijven welke methodes kunnen worden gebruikt om deze persoonsgebonden doelen te wegen.

Nieuwe cultuur

De nieuwe evaluatie- en rapporteringscultuur is een hulpmiddel voor de leerling om even stil te staan bij zijn leerproces om zodoende te kunnen werken aan zijn zwakke punten. Daarnaast is het voor de leraar een aangrijpingspunt om het functioneren van zijn leerlingen in kaart te brengen en zijn evaluatie te vergelijken met die van de leerlingen. Met deze informatie kan de leraar eventuele onduidelijkheden, misverstanden, aandachtspunten detecteren en aangrijpen om een gesprek met de leerling aan te gaan over zijn leerproces.

Een uitgewerkt voorbeeld van een specifiek vakrapport voor LO wordt besproken. Het algemene doel van dit vakrapport is de leerling een beter inzicht te geven in wat het vak LO inhoudt en op welke manier het punt op het algemene schoolrapport tot stand komt. Het geeft de leerling enerzijds informatie over de behaalde punten op de motorische vaardigheidstests en anderzijds krijgen de persoonsgebonden doelen en de attitudes een duidelijk gezicht onder de vorm van concreet observeerbaar beschreven gedrag.

Voorbeschouwing

Wanneer je als leraar (vakgroep, school) vernieuwde evaluatie- en rapporteringsmethoden wilt toepassen, vraagt dit een voorzichtige en geleidelijke aanpak. Essentieel is een duidelijke communicatie over de nieuwe evaluatie- en rapporteringsdoelen naar alle betrokkenen: leerlingen, collega's, directie en ouders. Start bescheiden zodat je als leraar samen met je leerlingen vertrouwd wordt met de nieuwe manier van evalueren en rapporteren.

Maak duidelijke afspraken over de vooropgestelde criteria die opgenomen worden in de evaluatie en rapportering. Deze kunnen door de leraar alleen of samen met de leerlingen opgesteld worden (co-assessment).

De leerlingen worden betrokken bij het evaluatieproces en bij hun eigen rapportering. Dit wordt aangeleerd op een geleidelijke, ongedwongen en informele manier in een proefperiode. Het houden van interactieve gesprekken met de leerlingen en het geven van voldoende feedback zijn essentieel in dit leerproces.

Voorbeeld : gedeeltelijke co-assessment rapportering

In dit voorbeeld van LO-rapportering wordt het algemene punt op 25 punten gescoord en voor vier perioden gerapporteerd op het algemene schoolrapport (herfst-, kerst-, paasvakantie en einde schooljaar) Het wordt ook nog opgesplitst in een rapportering van bewegingsgebonden doelen op 10 punten en persoonsgebonden doelen, de attitudes en het leerproces op 15 punten.

Het is een gedeeltelijke co-assessment rapporteringsmethode. Gedeeltelijk omdat de evaluatiecriteria voor het proces opgesteld zijn door de leraar en de leerlingen hierin geen inspraak hebben gehad. Het is een co-assessment rapportering omdat de leerling

mee betrokken wordt in de evaluatie van het product via zelfevaluatie, partnerevaluatie, ... en de leraar in samenspraak met en onafhankelijk van de leerlingen het proces van de persoonsgebonden vaardigheden evalueert.

Het vakrapport bestaat uit de volgende onderdelen.

• Een inleidende brief

Geeft leerlingen en ouders uitleg over het doel, de samenstelling en de werkwijze van het vakrapport.

• Rapportering van product en proces

Het rapporteren van product en proces gebeurt aan de hand van een rapporteringsblad per periode. De rapportering bestaat uit enerzijds een overzichtstabel met punten van elk behandeld bewegingsgebied in de periode (dit voor het product en proces) en anderzijds een tabel voor procesevaluatie met 11 items die betrekking hebben op persoonsgebonden doelen en attitudes voor LO. Het onderstaande voorbeeld geeft periode 1 weer van september tot oktober, eerste periode van het schooljaar.

De docent vult eenzelfde rapport in alleen zijn dan alle vragen in de je-vorm gesteld. Dit om eventueel feedback te geven en om te kijken of er discrepanties zijn.

Dit voorbeeld verschaft enerzijds informatie over de behaalde punten voor de producten op 10 en het proces op 15 voor elk bewegingsgebied, samen een punt op 25; anderzijds geeft het een verduidelijking van het proces onder de vorm van een beschrijvende waarden- en beoordelingsschaal. De leraar en de leerling beoordelen 11 concreet observeerbare gedragingen die betrekking hebben op persoonsgebonden doelen en algemene attitudes voor LO, die onderverdeeld worden in vier hoofdclusters:

1 stiptheid en orde (nethheid) (O)

2 inzet (I)

3 samenwerking (S)

4 zelfstandigheid (Z).

De hoofdclusters kunnen als de 'ZO-IS' -zelfevaluatie beschreven worden. De 'Z' staat voor de 'zelfstandigheid' van de leerling in relatie tot de andere leerlingen. De 'O' staat voor 'orde' op het vlak van kledij, gebruik van materiaal, zich houden aan leefregels. De 'I' staat voor de 'inzet' en het doorzettingsvermogen en de 'S' staat voor enerzijds stiptheid (op tijd zijn in de les) en anderzijds de 'samenwerking' met andere leerlingen van de klas.

De leraar en de leerlingen beoordelen deze persoonsgebonden items onafhankelijk van elkaar. De leerlingen doen dit bijvoorbeeld in de laatste les van een periode. De leerling vult zijn eigen punten in per bewegingsgebied voor het product. Dit punt kan gegeven zijn door de leraar op de vaardigheidstests, het kan een punt zijn op vaardigheden die de leerling zelf heeft geëvalueerd (self-assessment) of een combinatie van de twee.

De leraar maakt bijvoorbeeld het gemiddelde van al deze punten en geeft deze mee aan elke leerling zodat hij de productkolom zelf kan invullen. Daarnaast geeft de leerling, onafhankelijk van de leraar, een score voor de persoonsgebonden items (onvoldoende, voldoende of goed) en geeft de leraar op basis van zijn eigen bevindingen en deze van de leerling een globaal punt op 15 voor het proces.

Logo van de school
Naam school
Telefoon

Naam: _____
Klas: _____

Periode 1 september-oktober (schooljaar)

Toelichting codes:

O = onvoldoende
V = voldoende (moet nog aan gewerkt worden)
G = Goed
NVT = niet van toepassing

Zelfevaluatie

Stiptheid, orde (SO), Inzet (I), Samenwerking (S) en zelfstandigheid (Z)

	O	V	G
1 Ik ben op tijd aanwezig in de les LO (SO)			
2 Mijn kleding is in orde (SO)			
3 Ik help materiaal klaarzetten en opruimen (S)			
4 Ik houd me aan de specifieke regels voor de les (sieraden enz.)(SO)			
5 Ik kijk/luister actief naar de voorbeelden/uitleg (I), (Z)			
6 Ik doe mee/zet me goed in bij de activiteiten (I), (Z)			
7 Ik geef niet op als ik iets niet meteen kan (I), (Z)			
8 Ik werk/speel met verschillende leerlingen (S)			
9 Ik help anderen en/of laat me helpen (S)			
10 Ik stoer andere leerlingen niet (S)			
11 Ik toon sportief gedrag tijdens de les, fair play (S)			

Opmerkingen van de leerling

Werkpunten door de leerling

Handtekening leerling

Wanneer

Wanneer leerlingen niet vertrouwd zijn met het beoordelen van persoonsgebonden vaardigheden, is het aangewezen om zich bij de opstart van deze nieuwe evaluatie- en rapporteringsmethode te beperken tot een hoofdcluster dat tijdens de periode voornamelijk aan bod is gekomen. De leraar legt bijvoorbeeld in het begin van het schooljaar duidelijk uit wat de geldende afspraken zijn voor de lessen LO in verband met kledij, op tijd komen in de les, gebruik van het sportmateriaal, de specifieke leefregels voor LO. Dit kan in een eerste periode van het schooljaar een hoofdcluster zijn, dat de leraar in samenspraak met de leerlingen zal evalueren als persoonsgebonden vaardigheid. Wanneer de leerlingen het systeem geleidelijk aan kennen kan de leraar overstappen naar het evalueren van meerdere persoonlijkheidseigenschappen. De leraar kan verschillende werkwijzen toepassen voor het invullen van de persoonsgebonden items. Hij kan voor elke gegeven periode alle items beoordelen, een code NVT (niet van toepassing) geven of de vakjes open laten wanneer ze niet aan bod kwamen in de periode. Hij kan enkel die items beoordelen die van toepassing zijn in de gegeven periode of hij kan, in samenspraak met de leerlingen en in functie

van het moment in het schooljaar, een beoordeling geven aan één cluster van vaardigheden, die dan later in de volgende perioden uitgebreid kunnen worden naar meerdere clusters.

Een voorwaarde hierbij is dat de leraar in de loop van de perioden intentioneel en gericht gewerkt heeft aan persoonsgebonden leerdoelen, anders is het beoordelen van deze persoonsgebonden eigenschappen zinloos. Vandaar dat deze doelen ook expliciet opgenomen worden in de evaluatie en rapportering.

• Ruimte voor toelichting

Tot slot wordt er voldoende ruimte voorzien op het vakrapport voor toelichtingen van de leraar bij het punt en wordt aan de ouders de mogelijkheid geboden schriftelijk te communiceren met de leraar. Het commentaar van de leraar is gericht op het leerproces van de leerling en geeft ruimte aan de leerling om naar de volgende periode te werken aan zijn zwakke punten (zowel bewegingsgebonden als persoonsgebonden).

Bij de zelfevaluatie van de leerling is ruimte voorzien waar de leerling bedenkingen en werkpunten kan formuleren. Op deze manier stimuleer je de leerling om na te denken over zijn leerproces en

betrek je hem bij het zelf leren formuleren van werkpunten om zijn leerproces bij te sturen.

Voordelen en meerwaarde van een co-assessment rapporteringsmethode.

- De leerling krijgt inzicht in de leerdoelen van het vak LO en wordt sterk betrokken bij het eigen leerproces. Hij wordt door het proces van zelfreflectie mee verantwoordelijk voor het eigen leerproces.
- Doordat de leerling bewegingsvaardigheden zelf evalueert en hij zijn eigen persoonsgebonden doelen rapporteert, leert de leerling bewust zijn sterktes en zwaktes kennen en leert hij hier intentioneel aan te werken.
- De intrinsieke motivatie van de leerling verhoogt. Hij werkt niet enkel om een goed punt te behalen, maar zoekt actief naar remedies om te verbeteren in het eigen leerproces.
- De leerling leert leren en ontwikkelt zelf kritische communicatieve vaardigheden.
- Het leerproces wordt positief bevorderd door de discussie tussen leraar en leerling.
- Bij een tegenstrijdige evaluatie en/of rapportering, kan de leraar ingrijpen om samen met de leerling een gesprek te voeren en zijn motivatie te peilen. Het resultaat is dat de leerling de eigen leerdoelen leert bijsturen en zichzelf correcter leert inschatten.

Besluit

Evalueren en rapporteren in het huidige LO-onderwijs is een complexe en intensieve competentie geworden. Daar waar vroeger enkel motorische vaardigheden geëvalueerd werden, speelt nu ook de evaluatie van persoonsgebonden vaardigheden een essentiële rol binnen het vakconcept. En van daaruit doorgevoerd in het vakwerkplan. Het evalueren en rapporteren is geen eindpunt maar een hulpmiddel om leerlingen te begeleiden bij het leerproces en heeft zo zijn invloed op het onderwijs.

Leerlingen bewust betrekken bij hun eigen evaluatie en rapportering heeft een grote meerwaarde voor het leerproces. Ze worden bewust gemaakt van de verschillende leerdoelen binnen het vak

LO. Ze leren hun eigen sterktes en zwaktes kennen en leren op basis daarvan een eigen werkplan op te stellen. De leerling wordt op een intentionele manier sterk betrokken bij zijn eigen leren. Specifieke vakrapporten voor LO, waar zowel bewegingsgebonden doelen als persoonsgebonden doelen gerapporteerd worden, zijn een goed middel om het vakconcept transparant te maken voor de leerlingen en hen hierbij te betrekken.

¹ Het grootste deel van dit artikel is overgenomen uit: Roels, W. (2006) 'Evalueren en rapporteren van het vakconcept LO', Een hulpmiddel en een aangrijpingspunt bij het leerproces. In Lichamelijke opvoeding, grensverleggend (in de reeks praxis bewegingsopvoeding), Leuven, Acco.

Literatuur

- Behets, D. (2001). *Didactiek en beweging*. Handboek bewegingsopvoeding. Leuven: Acco.
- Behets, D. (2005). 'Sociale vaardigheden in Lichamelijke Opvoeding'. In M. Vanden
- Crum, B. (1998). 'Over vakconcepten'. In Stegeman, H., Faber, K. *Onderwijs in bewegen*. Bohn Stafleu en Van Loghum.
- Eynden & D. Behets (red.) (2005), *Sociaal vaardig in de lichamelijke opvoeding* (pp.9-26). Leuven: Acco.
- Clement, M. & Laga, E. (2005). *Steekkaarten doceerpraktijk*. Antwerpen: Garant.
- Dochy, F., Schelfhout, W. & Janssens, S., (2005). *Anders evalueren. Assessment in de onderwijspraktijk*. Leuven: Lannoo.
- Schiepers, M. (2000). 'Rapporteren van leerlingengegevens'. In E. Dehaene, Leper, R. & M. Schiepers, (red.), *Anders evalueren in de Lichamelijke Opvoeding*. Praxis bewegingsopvoeding (pp. 35-50). Leuven: Acco.

Correspondentie:

h.dijkhoff@hva.nl

R AFDDELINGEN

In memoriam Henry Kap

Op vrijdag 7 mei, een half uur voor de afdelingsvergadering, ontving ik het bericht dat Henry Kap tijdens zijn passie kitesurfen door een hevige onweersbui werd verrast en om het leven is gekomen.

Henry was lid van de activiteitencommissie van ons afdelingsbestuur en er zou onder zijn leiding op zaterdag een kiteclinic plaatsvinden. 'Niets is zo veranderlijk als het weer' schreef hij in zijn laatste mailtje over de clinic.

Henry was een verantwoordelijk mens en hij nam die verantwoordelijkheden serieus en vrolijk. Vakmatig als leraar

LO, schoolbreed als docent en mentor op het Corlaer College in Nijkerk waar hij zeer nauw betrokken was bij een groot uitwisselingsproject, maatschappelijk als lid van de activiteitencommissie.

Op donderdag 14 mei is waardig afscheid genomen van Henry in een drukbezochte en indrukwekkende dienst. Er waren enorm veel leerlingen aanwezig.

Wij zijn onthutst en verdrietig en onze gedachten zijn bij Henry en zijn vrouw en twee kinderen. Wij zullen Henry herdenken.

Namens het bestuur van de afdeling Noord-West Veluwe, Reinier Teekens.